

“Eventyr viser vejen til os selv”

Essaysamling

C.G. Jung i Danmark 2020

Myter, eventyr og fortællinger i jungiansk tænkning

Af jungiansk analytiker Tusse Weidlich

“Eventyr viser vejen til os selv”

Under denne titel bringer hjemmesiden C.G. Jung i Danmark www.cg.jung.dk en række essays, skrevet af jungianske analytikere og seniorkandidater ved C.G. Jung Instituttet. Med udgangspunkt i primært eventyr, men også med referencer til film, musicals og science-fiction, belyses aspekter af menneskets indre psykologiske processer, og vores livslange søgen efter at forstå og komme overens med os selv, som vi nu engang er.

Til alle tider har mennesket elsket at høre og fortælle historier, fordi vi her genkender os selv og hinanden og forstår os selv på nye måder. Vi lægger vores egen historie ind i eventyrene, og mærker samtidigt, at vi ikke er alene. Det, som vi tror er vores personlige historie, prøvelser og håb, viser sig at være almenmenneskelige problemstillinger. Eventyrene rummer livsvisdom og viser os måder at forholde os til og løse tilværelsens udfordringer. Og eventyr, myter og fortællinger går på tværs af sprog og kulturer.

Med det indledende essay “Myter, eventyr og fortællinger i jungiansk tænkning” sætter jungiansk analytiker Tusse Weidlich en begrebsmæssig og historisk ramme om eventyr, myter og fortællinger og hvordan eventyrfortolkning kan indgå i det terapeutiske arbejde og bidrage med noget helt andet end psykologisk teori.

Myter, eventyr og fortællinger i jungiansk tænkning

Af jungiansk analytiker Tusse Weidlich

Myter var en uadskillelig del af den tidlige psykoanalyse, der spejlede og formede sine teorier i den store, klassiske fortælling. I prologen til sin selvbiografi *Memories, Dreams, Reflections* skriver Jung, at myten, ikke videnskaben, beskriver mennesket bedst, hvis det skal se på sig selv både som enkelt person og som art, som menneskehed. Han mener ikke, at videnskaben kan indfange og beskrive vores subjektivitet, vores opfattelse af os selv. Han fortsætter med at sige, at han nu, i sin selvbiografi, vil prøve at fortælle sin personlige myte, ...

“I can only make direct statements, only “tell stories”. Whether or not the stories are “true” is not the problem. The only question is whether what I tell is my fable, my truth.”

Jung, 1980, s. 17

Jung skriver i bd. 5 i sine samlede værker om 2 slags tænkning, bevidst fokuseret tænkning og fantasi-tænkning. Fantasiatænkningen er tættere på det ubevidste, og for Jung er der kun gradsforskelle mellem drømme, myter, eventyr og kunst. Fantasien producerer de meningsfulde billedrige udsagn, der i mødet med den mere rationelle tænkning får form i et æstetisk udtryk, eller i kortere eller længere stykker af fortælling. Han knytter den bevidste fokuserede tænkning til ordene, hvor fantasiatænkningen er tættere på det nonverbale og metaforiske. Hvis vi skal forestille os dem i ren form, ville det vel være noget i retning af en brugsanvisning eller en naturvidenskabelig artikel i forhold til et digt eller musikstykke. I livsfortællinger såvel som de fælles fortællinger arbejder de to former for tænkning sammen. Den ene giver liv, mening, følelse og krop til beretningen, den anden form, struktur og orden. Ligesom ordet ifølge psykoanalytikeren Kenneth Wright giver form til følelsen, der til gengæld gør ordet levende.

Vi skelner også ofte mellem fælles- eller kollektive, universelle fortællinger, f.eks. myter eller folkeeventyr, og personlige produkter, f.eks. kunsteventyr, hvor vi kender forfatteren. Der findes dog en række mellemformer, f.eks. er historierne om Peter Pan og Wendy nok skrevet ned af Peter Barrie, men i realiteten er de blevet til over mindst 20 år på baggrund af en række lege og fortællinger, som Barrie og familien Llewelyn-Davies’ 4 drenge udviklede sammen. På samme måde er Pippi Langstrømpe blevet til gradvist mens Astrid Lindgren fortalte for sin datter og senere også for hendes veninder, der ofte rettede i historierne eller kom med forslag til nye. Hvis fortællinger bliver til på baggrund af en slags aktive imaginationer eller fælles fantasirejser, kan de altså lige så godt foregå i en enkelt forfatters psyke som i et fantaserende fællesskab.

Myter og folkeeventyr har ingen kendt forfatter, men højst et ”hjemsted”. Odysseen er græsk og lilleasiatisk, og eventyr kategoriserer vi som f.eks. tyske, danske, iranske eller grønlandske. Keld Zeruneith skriver i sin bog Træhesten, at man mener, at f.eks. episoderne i Odysseen er blevet samlet, i den form de har nu, over ca. 500 år, nogle er meget gamle og andre yngre. Homer var ikke en forfatter, der skrev det hele ned ligesom H.C. Andersen, men snarere navnet på en kendt skjald, der influerede en hel skole af særligt dygtige skjalde fra en bestemt ø. Odysseen er et folks fortælling, den er skabt i et levende fortælle-fællesskab gennem mange hundrede år og er en form, der rummer disse menneskers religion, etik, psykologiske viden og verdensanskuelse. Hvordan mennesket skal leve sammen med guderne og naturkræfterne, de dele af livet og verden, der er større end dem selv. Samtidig får de gennem den enkelte skjald et sanseligt-musisk, æstetisk-poetisk udtryk, hvilket betyder, at de bliver formidlet som en oplevelse, der ikke kun taler til forstanden, men også direkte til følelserne og sanserne. Som et barn oplever børneteater, eller at få sunget eller fortalt en historie.

Folkeeventyrene er ligeledes folkets historier. De består af grundtemaer, der gengives i utallige varianter og ikklædninger. Eventyr findes i de fleste kulturer og kan spores meget langt tilbage, deres hjemsted er, som Pia Skogemann skriver det i sin bog ”Er jeg en Sommerfugl der Drømmer”, fortælleren omgivet af sine tilhørere. Historierne vandrede fra mund til mund gennem landskaber og generationer, og dannede et sindrigt netværk, hvor den personlige og kulturelle fortælling hele tiden mødtes og genskabtes.

Vi ved en del om hvordan det gik til, for vi har i Danmark en af verdens bedste eventyrindsamlere, skolelæreren Evald Tang Kristensen. Som det fremgår bl.a. af bogen Gamle Kildevæld redigeret af Høvring Petersen, samlede og nedskrev han fra 1868-1908 titusinder af optegnelser fra over 6000 meddelere fra Midt- og Nordjylland, desuden noterede han bemærkninger om fortællerne og deres livshistorie, og i en række tilfælde fik han dem også tegnet eller fotograferet. En af fortællerne var Mads Thomsen Bæk. Han var født i 1834 uden for ægteskab og voksede op på heden hos sine bedsteforældre. Da han var konfirmeret kom han ud at tjene, og var derefter soldat en del år. Til sidst vendte han tilbage til heden, hvor han fik sig en kone og et lille hus, og her traf Evald Tang Kristensen ham, og nedskrev en del af hans historier. De stammer fra egnen, men også fra hans soldatertid, og tit blander de sig på morsomme og kreative måder.

En anden af de gamle fortællere er Mette Marie Jensdatter. Hun var næsten 90, da Tang Kristensen besøgte hende, men fortalte ifølge Høvring Petersen utrætteligt, levende og med poetisk begavelse. Hun havde lært de fleste af sine historier af sin mor, som i perioder måtte gå fra hus til hus sammen med Mette, og tilbyde sin arbejdskraft for mad og husly. Om aftenen sad hun og fortalte, mens Mette faldt i søvn på bænken. Vi kan se hvordan historierne kom omkring før TV, film og internet – de vandrede bogstavelig talt rundt med fortællerne, og blandede sig med hinanden på nye måder – i et kreativt samspil mellem fortæller og

tilhørere. Kun de elementer overlevede som begge parter fandt interessante, og derfor er eventyrene så betydningsmættede og stramme i handlingen.

Eventyrene forbinder ligesom myter bevidste og ubevidste elementer, beskrivelser fra historien og hverdagen med overnaturlige figurer med magiske evner. Kampene ved Troja og den enøjede Kyklop og hyrdedrengen og trolden eksisterer ubesværet side om side. Pia Skogemann kalder dem i bogen *Er jeg en Sommerfugl der Drømmer* ”selv-refererende værdisystemer, der belyser den menneskelige psyke på alle niveauer.” Fortælleren og tilhørerne kunne dengang spejle og genkende sig selv i dem, at være fattig eller drage hjemmefra som 14-årig var virkelighed for mange. Tang Kristensen beskriver, hvordan hans fortællere stadig i stort omfang troede på, at der boede bjergmænd på de afsidesliggende marker, at dyr kunne være forhekse og sygdomme have magiske årsager. Når vi i dag fortolker eventyr som psykologiske processer, trækker vi det ”ind” som engang var ”ude”, præcis som det stadig er ”ude” når børn leger, men ses som ”inde”, hvis vi fortolker deres leg eller tegninger. Folkeeventyret forbinder bevidst og ubevidst, personligt og universelt, jeg og du, ”inde” og ”ude”, fantasi og realitet, ligesom børns lege og det den engelske psykiater Winnicott kaldte overgangsobjektet samt det jungianske symbol.

Den engelske psykiater Donald Winnicott arbejdede slet ikke med eventyr eller fortællinger, men har måske alligevel formuleret noget vigtigt om sammenhængen mellem kultur og det tidlige mor/barn forhold, som vi kan bruge. Winnicott beskriver i sin bog *Leg og Virkelighed* et område i forholdet mellem moderen og det helt lille barn, som han kalder ”overgangsområdet” eller ”legens område”. Det er et område, fyldt af barnets subjektive liv, hvor mor og barn endnu ikke opleves som adskilt, men som et par med en fælles psyke. Området dannes ofte med fokus i en genstand som barnet, gennem et almindelig godt forhold til sin mor, bliver i stand til at knytte følelsen af mor til. Typisk et stykke stof, en ble, hovedpudebetræk eller moderens tørklæde. Denne genstand kalder Winnicott for et ”overgangsobjekt”. Hvis overgangsobjektet var et musikinstrument, der spillede mors og min sang, er overgangsområdet der, hvor tonerne stadig kan høres. I overgangsområdet er den eksistentielle ensomhed vi alle lever med for en stund ophævet, og vi er omgivet af et fællesskab med noget andet og større end os selv.

Winnicott, der ellers det meste af sit liv beskæftigede sig med det tidlige mor/barnforholds betydning for personlighedsdannelse og analyse, formulerede som ældre i bogen *Leg og Virkelighed* nogen tanker om forholdet mellem individ og samfund. Og her foreslår han, at al kultur, fra musik over religion til eventyr og myter, foregår i overgangsområdet; det er her vi voksne leger. Og der vi forbinder fantasi med virkelighed, det enkelte menneskes sind med det store fællesskab af sind og skaber rum, der ophæver vores eksistentielle ensomhed. Således kan fortællinger, som en del af vores kulturelle fællesskab, blive frirum, hvor vi for en stund kan føle os legende, levende og tilstede, være os selv og finde os selv, samtidig med at vi er en del af fællesskabet. Et legende rum, hvor grænserne mellem køn, generationer, socialklasse og nationalitet har mulighed for at ophæves. Hvor den personlige historie kan opleves at være en del af den store historie.

Den måde vi i jungiansk sammenhæng har betragtet og brugt eventyr og myter på, har været meget knyttet til vores forståelse af deres symboler og metaforer. Vi har i vid udtrækning været optaget af, at ”gøre trolden til neurose”, at ”oversætte” fortællingerne til et psykologisk, jungiansk analytisk sprog, fortolke dem og udlede den visdom og menneskeklogskab, der ligger i dem. Det er en fascinerende og givende beskæftigelse, der kan give os en mere oplevelsesorienteret viden end psykologisk teori kan. Metaforisk sprog er mere helhedspræget og rummeligt, med et stærkt sanseligt og æstetisk aspekt, og udover at

symbolet forbinder det bevidste med det ubevidste, har det også et stærkt dynamisk, transformerende aspekt, det ”gi’r udtryk og gør indtryk”, det er ladet med energi, vi bliver følelsesmæssigt optaget af det, det griber ind i os og slipper os ikke, før det er færdig med os. Og så er vi forandret, symbolerne indeholder en psykologisk, dynamisk proces, der kan ændre vores psyke kvalitativt – det Jung i bd. 8 af sine samlede værker kaldte ”den transcendent funktion.” I den jungianske analyse bruges eventyrene i praksis også på andre måder end den fortolkende, men altid set som den fælles fortælling vi hver især kan spejle vores egen fortælling i.

Litteraturliste

- Høvring Petersen (red): Gamle Kildevæld. Tekster af Evald Tang Kristensen og Peter Olsen m.fl. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1981
- Jung, C.G.: (1980) Memories, Dreams, Reflections. Collins Fount Paperback
- do: (1986) ”Two Kinds of Thinking”, fra; Collected Works, bd. 5, Routledge & Kegan, Paul, Ltd.
- do: (1991) ”The Transcendent Function”, fra; Collected Works, bd. 8, Routledge & Kegan, Paul, Ltd.
- Skogemann, Pia: (1992) Er jeg en sommerfugl, der drømmer? Lindhardt og Ringhof
- Winnicott, Donald: (1990) Leg og Virkelighed. Reitzel
- Wright, Kenneth: (2009) Mirroring and Attunement. Self-Realization in Psychoanalysis and Art. Routledge
- Zeruneith, Keld: (2002) Træhesten. Fra Odysseus til Sokrates. En bevidsthedshistorie.1. del. Odysseus. Gyldendal

Om Tusse Weidlich

Født 1955. Psykolog og jungiansk analytiker (IAAP).

Har arbejdet med jungiansk orienteret psykoterapi af børn, voksne, par og grupper siden 1988, og jungiansk analyse siden 2003.

Undervist i analytisk psykologi på aftenskole, Folkeuniversitetet og på højskolekurser fra 1984 – 1999. Medlem af Jungforeningens bestyrelse fra 1994 – 2016 og af Jung Instituttets Studieleddelse siden 2003. Elsker eventyr og har arbejdet med dem på jungiansk grundlag siden 1984.